

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

3. Miejscowość

TORUŃ

6255

1. Nazwa

MUR GRANICZNY

2. Czas powstania

średniowiecze,
okres nowożytny

4. Adres

ul. Kopernika 13, 15, 87-100 Toruń

nr ewidencyjny działki 120,121/2, obręb Toruń 0014

nr księgi wieczystej

11. Materiały graficzne

2.

3.

5. Przynależność administracyjna

województwo kujawsko-pomorskie

powiat toruński

gmina Toruń

6. Współrzędne geograficzne

N: 53°0'32,97" E: 18°36'14,19"

7. Poprzednie nazwy miejscowości

Thorn

8. Właściciel i jego adres

- Muzeum Okręgowe w Toruniu
Rynek Staromiejski 1;
- Wspólnota Mieszkaniowa,
ul. Kopernika 13, Toruń.

9. Użytkownik i jego adres

- Muzeum Okręgowe w Toruniu
Rynek Staromiejski 1;
- Wspólnota Mieszkaniowa,
ul. Kopernika 13, Toruń.

10. Formy ochrony

nr rejestru zabytków: A/1664
data: 28.07.2014 r.

Fot. 1 – Widok ogólny od strony pn.

Rys. 2 – plan orientacyjny – skala 1:25000

Rys. 3 – plan sytuacyjny – skala 1:2000

poprzedni adres:

1703 – Altstadt, Altthornischer Quartier, Annen Gasse No 188, 189;

XIX w. – Altstadt No 188, 189;

kon. XIX w. – Copernikusstrasse 11, 13;

1923 r. – ul. Kopernika 11, 13;

1932 r. – ul. Kopernika 13, 15.

historia:

Mur graniczny między działkami przy ul. Kopernika 13 i 15 istnieje od czasów średniowiecznych. Omawiany obiekt wyznacza pierwotną granicę parcel o dawnym numerze hip. 189 (obecnie 15) i 188 (obecnie 13).

Parcela przy ul. Kopernika 15 początkowo sięgała do połowy głębokości bloku zabudowy, a nieco później (jeszcze w średniowieczu) została przedłużona do ul. Rabiańskiej, co przetrwało do 2 poł. XIX w..

W związku z wielokrotnymi naprawami na przestrzeni lat, mur nie zachował pierwotnego wątku gotyckiego, jak również spoinowania, choć występuje tu materiał ceglany z tamtych czasów (cegła gotycka różnego formatu). Przemurowania wprowadziły dodatkowo cegłę zarówno nowożytną, jak też późniejszą (maszynową), do czasów współczesnych włącznie. Istotne znaczenie dla stanu zachowania muru miała zmienna zabudowa podwórzowa. Odcinki muru na przestrzeni lat, czasowo nie były eksponowane, z racji przylegania do niego różnych budynków podwórzowych, na przemian wznoszonych i rozbieranych, co na pewno zawsze naruszało tkankę muru i wiązało się z uszkodzeniami lica. Najpóźniej w XIX w. mur pokryto tynkiem.

Rangę muru podwyższa, oprócz lokalizacji w zespole staromiejskim, także przynależność do parcel o wysokiej wartości zabytkowej i historycznej, szczególnie nr 15, z dobrze zachowaną kamienicą frontową, jak również oficynami (średniowieczną i renesansową), które ustawione są w podwórzu oddzielonym od wschodu wspomnianym murem.

SYTUACJA

Obiekt usytuowany w Zespole Staromiejskim Torunia, w bloku zabudowy ograniczonym ulicami Kopernika, św. Ducha, Rabiańską i Żeglarską. Jest to mur graniczny pomiędzy parcelami pod adresem Kopernika 15 (po stronie zach.) i 13 (po stronie wsch.), ustawiony w podwórzu, w linii granicy posesji, ciągnąc się od elewacji tylnej w kierunku pd. do końca działki nr 15. Od strony tylnej – pd., parcela nr 15, zamknięta bramą, sąsiaduje z działką przy ul. Rabiańskiej 18, a nieco krótsza działka nr 13 łączy się z terenem parceli przy ul. Rabiańskiej 16.

MATERIAŁ I KONSTRUKCJA

Fundament – prawdopodobnie kamienny.

Mur – o grubości 42 cm, z cegły historycznej rozbiórkowej, średniowiecznej i nowożytnej oraz w części lica z cegły maszynowej, na zaprawie glinianej, wapiennej i współczesnej wapienno cementowej; od strony wsch. z powodu odchylenia wzmocniony współczesnymi ceglanymi szkarpmi.

Pokrycie – blacha współczesna.

OPIS

Mur ustawiony jest wzdłuż granicy obu parcel, ciągnąc się od elewacji tylnej na styku budynków, w kierunku południowym. Całkowita długość muru wynosi 28 m (w tym 5-metrowy odcinek południowy - współczesny z 1972 r.), grubość 42 cm, wysokość ok. 2,9- 3,10 m. Od strony wschodniej, ze względu na odchylenie (do ok. 60 cm), wsparty czterema współczesnymi szkarpmi. W licu wschodnim i zachodnim znajduje się historyczna wnęka sklepiona odcinkowo, o szerokości 110 cm, głębokości 32 cm. Wysokość wnęki zachodniej wynosi 108 cm, a wnęki wschodniej 117 cm. W wyniku renowacji nie zachowało się pierwotne opracowanie spoin. Jedynie w dolnych partiach od strony wschodniej, miejscami zachowana starsza spoina płaska. Cegły ułożone są wątku mieszanym. Występujący tu format historycznych cegieł to: dla wozówek 29x7 cm, 26,5x7, 28x7, 29,5x10, 28,5x9,5, 28x8, 28,5x8, 27,5x7,5, 30x8, 31,5x7,5, 31x7 cm, a dla główek: 12,5x7,5, 14-14,5x7, 13,5x7,5, 12,5x6,5-7 cm, 12,5x8, 14x8 cm. Część zastosowanych tu cegieł jest w kawałkach – niekompletna. Partie muru wykonane z cegły maszynowej pochodzą z czasu współczesnych renowacji.

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne mur graniczny	17. Użytkowanie obecne mur graniczny
18. Stan zachowania Lico muru – widoczne pęknięcia pionowe, ubytki cegieł, mikroorganizmy, wykwyty na murze; odchylenie od pionu podparte w czasach współczesnych przyporami od strony wsch.; Pokrycie muru – blacha miejscami zdeformowana i pęknięta z powodu destrukcji muru.		19. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie Konieczny remont z naprawą pęknięć muru oraz pokrycia.	

20. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Księgi Wieczyste przechowywane w Sądzie Rejonowym w Toruniu, ul. Fosa
Staromiejska, Wydział Ksiąg Wieczystych:

- KW Toruń, [REDACTED]
- KW Toruń, Stare Miasto, [REDACTED]

Akta archiwalne przechowywane w Archiwum Państwowym w Toruniu:

- AmT – bud. G – 1751, 1752, 1753;
- AmT – grunt. F – 206, 207;
- Kat – II, IV – 24.

23. Bibliografia

- Nawrocki Z., Pięć kamienic przy ulicy Kopernika w Toruniu, KAIU 1985 r.;
- Toruń, kamienica przy ul. Kopernika 15. 1. Dokumentacja konserwatorska z prac budowlano-konserwatorskich za okres od 5.XII.1970 do 30.XII.1972, wyk. na zlecenie WKZ w Bydgoszczy. 2. Aktualizacja dokumentacji naukowej opracowanej przez J. Frycza w 1960 r., PP. PKZ o. Toruń, wyk. Z. Nawrocki, Toruń 1973-74 (WKZ sygn. Nr 2855);
- Kamienica przy ul. Kopernika 15. Dokumentacja konserwatorska, Toruń 1973/74, wyk. PP PKZ o. Toruń (WKZ w Toruniu, sygn. 428);
- J. Łukaszewicz, Stan zachowania, program i wstępny kosztorys prac konserwatorskich przy murze granicznym posesji przy ul. Kopernika 13 i 15 w Toruniu, Toruń 2004 r. (MKZ Toruń sygn.: 2920);
- Dom mieszkalny przy ul. Kopernika 15 w Toruniu, Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, wyk. M. Gzyło, 1992 r. (WKZ w Toruniu);
- Budynki oficynowe kamienicy mieszczańskiej przy ul. Kopernika 15 w Toruniu, Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, wyk. E. Nawrocka, 2004 r. (WKZ w Toruniu);
- Kamienica przy ul. Kopernika 13 w Toruniu, Zielona karta ewidencyjna zabytku, wyk. M. Arszyński, 1968 r. (WKZ Toruń).

25. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania)

- Zeichnung von dem Grundstück des Stellmachermeisters F. W. Haeneke No 189 Altstadt, 1855. (AmT F 207, k. 34).

1. Uwagi

22. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

24. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

tekst mgr Ewelina Nawrocka, listopad 2015 r.

plany, rysunki mgr Ewelina Nawrocka, listopad 2015 r.

fotografie mgr Ewelina Nawrocka, listopad 2015 r.

26. Załączniki

Załącznik nr 1 - c.d. pkt 12 i dokumentacja rysunkowa

Załącznik nr 2 - c.d. pkt 12 i dokumentacja archiwalna

Załącznik nr 3-5 - dokumentacja fotograficzna

1. Miejscowość	Toruń	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MUR GRANICZNY Toruń, ul. Kopernika 13, 15.	6. Zawartość załącznika c.d. pkt 12 oraz dokumentacja rysunkowa
2. Gmina	Toruń		
3. Powiat	toruński		
4. Województwo	kujawsko-pomorskie		

c.d. pkt 12

Historia obu budynków frontowych sięga średniowiecza.

W związku z gruntownym remontem i adaptacją na cele muzealne budynku nr 15 oraz przeprowadzonymi tu szczegółowymi badaniami, aktualnie posiadamy więcej informacji historycznych na temat tej parceli. Budynek frontowy nr 15 w obecnym kształcie pochodzi z XV w., z elementami nowożytnymi (renesans, barok) i XIX-wiecznymi. Zachowana zabudowa oficynowa jest średniowieczna i renesansowa (kon. XVI w.). W średniowieczu (XIII-XV w.) do budynku frontowego od tyłu, z lewej strony przylegała oficyna, później usunięta. Wiadomo, że budynek główny i oficyna nr 13 posiadają także partie gotyckie lecz ewentualne przyszłe badania rozszerzą wiedzę na ten temat.

Dane na temat dawnego składu zabudowy parcel, w zachowanych XIX-wiecznych dokumentach archiwalnych, dostarczają nam informacji, jak wiele zmian budowlanych przeprowadzano choćby tylko w tym okresie.

Parcela nr 188 (13) na pocz. XIX w. składała się z budynku głównego, oficyny bocznej i tylnej, podwórza i przejazdu od ul. Rabiańskiej. Mur graniczny był wspólny. W taksie z 1859 r. pojawia się na tutejszym podwórzu oprócz ustępu, dodatkowo drewnutnia. Podwórze o wielkości ok. 48x20 prętów, wyłożone było kamieniem polnym, a masywny mur graniczny, określono wówczas jako „stary w średnim stanie technicznym”.

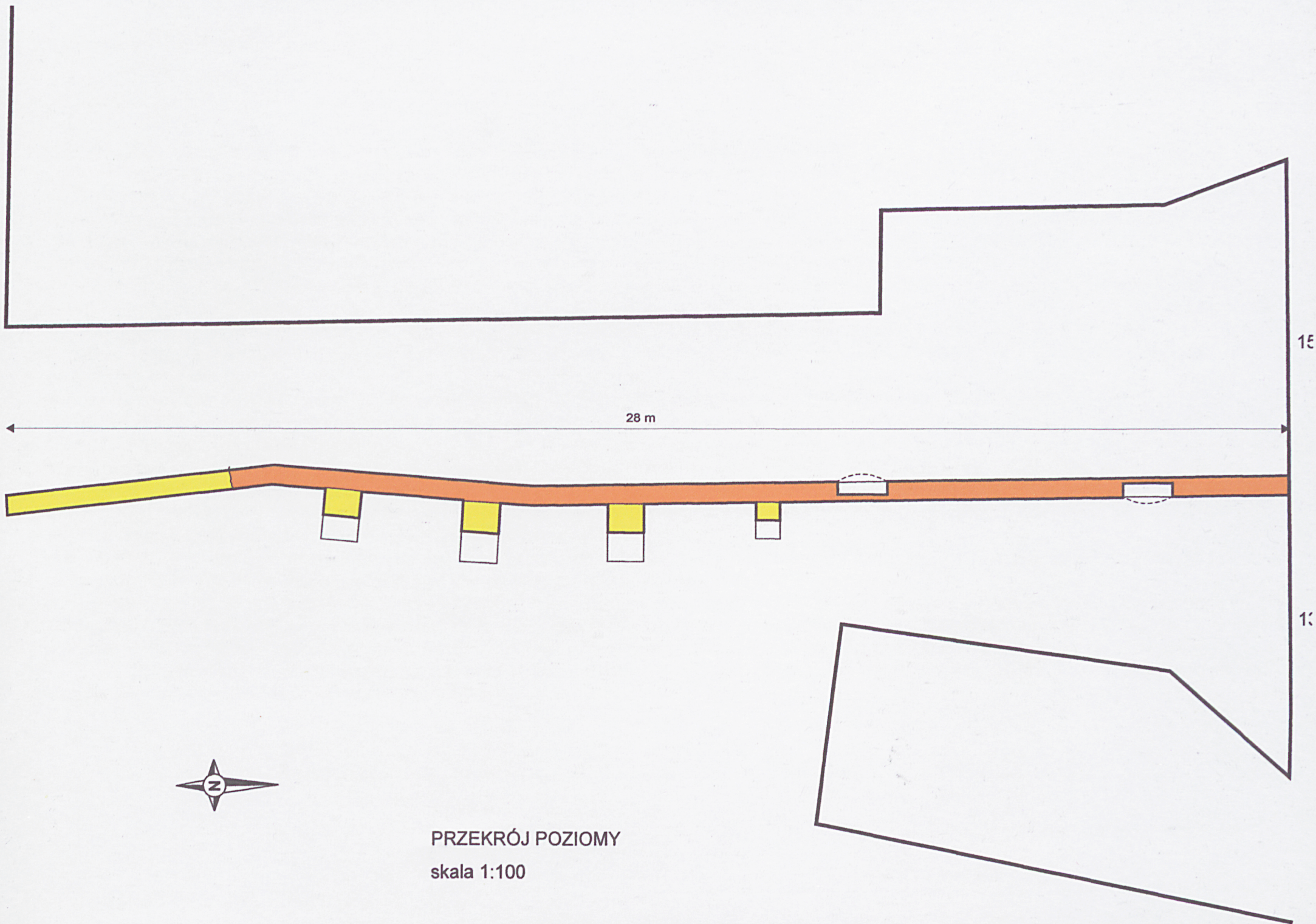
W 1841 r. wyszczególnia się na terenie działki nr 189 (15) budynek główny, dwie oficyny boczne, dwa budynki gospodarcze oraz podwórze z placem budowy, drzewami owocowymi i ogrodzeniem – murem granicznym o długości 164 stopy od strony sąsiada nr 188 (13) oraz 41 stóp od strony ul. Rabiańskiej (wówczas Araberstrasse) z 2-skrzydłową bramą, a od ul. św. Ducha (Heiligen Geist Strasse) mur o długości 19 stóp z 1-skrzydłowymi drzwiami.

Wg taksy z 1855 r. w skład posesji 189 (15) wchodził budynek główny, dwie oficyny boczne, dwa ustępy i podwórze z wyjazdem. Podwórze, na którym stały budynki, miało powierzchnię 61x12 prętów. Działka ciągnęła się od ulicy Kopernika do Rabiańskiej. Ceglany mur graniczny był murowany na glinianej zaprawie (in Lehm gemauerten), od strony sąsiada miał długość 170 stóp (ok. 51 m) i wys. 9 stóp (ok. 2,7 m) oraz od strony ulicy Rabiańskiej (Araberstrasse) o długości 43,5 stopy (ok. 13 m) i 20 stóp (ok. 6 m) wysokości, gdzie była 2-skrzydłowa brama. W tymże roku miała miejsce naprawa muru (od strony Rabiańskiej zastosowano zaprawę wapienną, w pozostałych miejscach glinianą).

Podwórze dodatkowo w obrębie omawianej parceli 189 podzielone było masywną ścianą działową. Na podwórzu mieścił się też ustęp w konstrukcji szkieletowej. Kolejny opis i taksa z 1864 r. wyszczególnia na terenie działki budynek główny, dwie oficyny boczne prawe, nowo wybudowaną oficynę boczną lewą, dwa ustępy i podwórze. W 1865 r. wybudowano dodatkowo budynek warsztatowy. W 1886 r. wybudowano w podwórzu pralnię, przylegającą do muru granicznego. Na pocz. XX w. działka 189 posiadała już ostatecznie dzisiejsze rozmiary, pozbawione tylnej części sięgającej do ul. Rabiańskiej. W tym czasie do muru przylegał rząd gospodarczych budynków podwórzowych.

c.d. załącznik nr 2

Opracowanie załącznika:
(data i podpis)

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ**Nr 2**

1. Miejscowość	Toruń	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MUR GRANICZNY Toruń, ul. Kopernika 13, 15.	6. Zawartość załącznika c.d. pkt 12 oraz dokumentacja archiwalna
2. Gmina	Toruń		
3. Powiat	toruński		
4. Województwo	kujawsko-pomorskie		

c.d. pkt 12

W 1929 r. miał miejsce częściowy remont, obejmujący m. in. przebudowę pralni i remont podwórza. W l. 60 i na pocz. l. 70 w ramach prac remontowych w budynkach przy ul. Kopernika 15 i 17, przeprowadzono także renowację muru (dotąd pokrytego tynkiem) ze wzmocnieniem konstrukcji i licowaniem niektórych partii cegłą maszynową. Zastosowano tu wówczas zaprawę cementowo-wapienną. Mur przedłużono o 5 m w kierunku południowym i zamontowano bramę zamykającą podwórze parceli nr 15 od strony południowej. Starą część od strony wschodniej z powodu znacznego odchylenia podparto czterema szkarpami. Górną krawędź muru pokryto blachą. Ostatnia konserwacja muru ze wzmocnieniem i spoinowaniem miała miejsce w 2004 r..

1. Miejscowość	Toruń	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MUR GRANICZNY Toruń, ul. Kopernika 13, 15.	6. Zawartość załącznika dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Toruń		
3. Powiat	toruński		
4. Województwo	kujawsko-pomorskie		

Fot. 2 – Widok ogólny muru od strony południowo-wschodniej.

Fot. 3 – Odcinek pd. elewacji wschodniej przy granicy z częścią współczesną.

Fot. 4 - Lico wschodnie, odcinek między dwiema szkarpami środkowymi.

Fot. 5 - Lico wschodnie, odcinek między dwiema szkarpami prawymi (północnymi).

Fot. 6 - Lico wschodnie, odcinek północny.

1. Miejscowość	Toruń	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MUR GRANICZNY Toruń, ul. Kopernika 13, 15.	6. Zawartość załącznika dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Toruń		
3. Powiat	toruński		
4. Województwo	kujawsko-pomorskie		

Fot. 7 – Lico wschodnie. Wnęka w odcinku północnym.

Fot. 8 – Dolny fragment lica wschodniego z zachowaną starszą spoiną.

Fot. 9 - Dolny fragment lica wschodniego w części północnej.

Fot. 10 - Widok na mur od strony pd.-zach..

Fot. 11 - Część północna lica zachodniego muru.

1. Miejscowość	Toruń	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MUR GRANICZNY Toruń, ul. Kopernika 13, 15.	6. Zawartość załącznika dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Toruń		
3. Powiat	toruński		
4. Województwo	kujawsko-pomorskie		

Fot. 12 – Fragment dolnej strefy lica zachodniego w odcinku środkowym.

Fot. 13 – Fragment lica zachodniego w odcinku północnym.

Fot. 14 - Część południowa lica zachodniego muru.

Fot. 15 - Fragment lica zachodniego muru w części środkowej.

Fot. 16 - Fragment lica zachodniego w odcinku środkowym.